

KOCSIS LILLA

Sárkányrózsa

KARÁCSONYI ZSOLT: BELSŐ TÍZEZER.
IGAZ TÖRTÉNET

„Elfordulok az istenektől, mégis szembejönnek velem.”

A regényrészletek folyóiratbeli megjelenése után vártuk, hogy Karácsonyi Zsolt kötetét kézbe foghassuk, és egyben lássuk a töredékekből csak sejthető világot, amit a *Belső tízezer* megrajzol. Regényekből részleteket előzetesen közölni akár veszélyes játék is lehet az olvasóval, mint azon filmelőzetesek esetében, amelyek már nem hagyhatnak felfedeznivalót a nézőnek, a *Belső tízezer* részleteinek közlésében azonban visszaköszön a szerkesztői humor: a kisebb történetek sugallta történetalakításhoz képest a regény igenis tartalmaz meglepetéseket.

Bookart Kiadó
Budapest, 2023
201 oldal, 4100 Ft

A szerkesztői rutin javára vált a *Belső tízezer*-nek, ahogy a költői élettapasztalat is. Nehéz a regény szövegét prózaként olvasni, ha a költői képek uralják azt: „...a sárkányhang a pikkelyek ritmikus összerendezésével együtt már olyan, mint az erjedő must szagától megrészegült vidéki zenekar...”, összehozva a hétköznapi groteszket a mítoszok többértelműségével. A többszörös sűrítés, a forma által uralt nyelv, a hétköznapi pillanatok megragadása és a mítoszok végtelensége kíséri végig a szöveget, ami ettől lesz költői akkordokkal megénekelt modern eposz-kísérlet.

A *Belső tízezer* esetében nem csak a költői nyelvezet feszegeti a regény kereteit, és viszi a szöveget egy másik nagyepikai műfaj felé. Az eposz eredeti funkciója, az emlékezet egyben tartása, a hősi cselekedetek átörökítése nemzedékről nemzedékre, megfelel a *Belső tízezer* üzenetének: az emberiség emlékezete kollektív, aminek

a fenntartása az egyének emlékein keresztül tükröződik. Az Öreg, akinek a szemhéjai mögé nézhetünk a hol hősi, hol szomorú, hol vicces történeteken keresztül, a jelent már csak szemléli a Lugasban, illetve turistacsapat nézi az ő szemlélődését. Emlékeiben él, amelyek hol sajátjai, hol mindannyiunkéi. A hajdani hősi énekek és mesék szereplőinek enciklopédikus megjelentetése keveredik a XX. század élményeivel, egyszerre profanizálva az istenek cselekedeteit és megszentelve az emberek botlásait és sikereit. Az istenek pedig mindig szembejönnek, és a szemünkbe kacagnak, még ha el is fordulunk tőlük. Bár Akhilleusz már csak emlék, Ilmarinen, a *Kalevala* kovácsa, az Öreg kísérője és segítője a Lugas hétköznapijaiban. Az Öreg társai, a Lány, az Ápoló Nő és a kerítésen túlról nézelődő Idegenvezető is belesimulnak az istenek vagy emlékeik uralta mindennapokba. Az istenek az emberek között járnak, öröklétre kárhoztatva, hiszen „amíg az emlékezés tényleg létezik, nem hal meg senki.”

Karácsonyi Zsolt költői regény-eposzának modernsége azonban nem kizárólag a hajdani műfajt idéző szövegelemek használatában rejlik. Az eposzt eltemettük már, el is felejtettük, felemelve a regényt arra a piedesztálra, amin egykor a másik nagyepikai műfajt tartottuk, és még olyan szöveg-kísérletekben, mint a *Belső tízezer* sem láttuk szívesen. Avítt, életképtelen és funkciótlan műfajnak tekintjük, ami ugyan az irodalomtörténet hosszú időszakát uralta, mára értelmetlennek vált. Nem csoda, hogy a *Belső tízezer* is inkább regénynek kíván látszani, ahol olyan témák kerülnek a középpontba, mint az időutazás, az emberi emlékezet vagy az öregség és az örök élet kapcsolata.

A *Belső tízezer* főszereplője az Öreg, aki a történetek alapján már gyermekkorában kiérdemelte ezt a nevet, mintha mindig idősebb lett volna másoknál. Az öreg, aki végigélte az elmúlt évszázad kataklizmáit, mára szinte magatehetetlen, egy lugasban ücsörög, és segítők, családtagok szervezik eseménytelen életét. A regény cselekménye azonban csak részben játszódik az eseménytelen jelenben, leginkább azért, hogy görbe tükröt tartson elénk. A Lugasban szemlélődő Öreghez ugyanis turisták zárandokolnak szervezett csoportokban idegenvezetővel, hogy megnézzék azt az életpillanatot, ami már a semmivel egyenlő. A regény témája azonban nem csupán az öregség, illetve a társadalom képtelensége az öregség méltó megélésre vagy elfogadására. A görbe tükör arra jó, hogy látéleket vegyünk egy jelenről, ami ezer szállal kapcsolódik a múlthoz, az Öreg fejében, tetovált szemei mögött pedig egy azzal.

Az időutazás az Öreg mindennapos élménye. A könyvek kapcsán mondja: „Nem vált időutazó belőlem, de kezdtem elhinni, nem csupán az olvasmányélmények, de saját, szinte hétköznapi tapasztalatom okán, hogy az időutazás lehetséges.” Az idő folyásának átélése itt nemcsak az ember természetes öregedésének tapasztalata, ahol a múlt terjedelme már indokolja annak fölényét

akár a jelen, de a jövő fölött mindenképpen. Az időutazásnak ez a mozdulatlan, szemlélődő módja erőfeszítés eredménye: „Sokat kísérleteztem, de abba hagytam, mert tudtam, csak annyit érek el vele, hogy a még ki nem mondott mondat utoléri a néhány századdal korábban kimondottat, és ha lassítok, annak csak egy eredménye lesz: a valóság helyreáll, a valóság normális lesz, sőt minden jel szerint én is teljesen természetesen tagozódom be a többé-kevésbé szakaszokra bontott és mondott időbe.”

A betagozódás persze lehetne az idő múlásának elfogadása, megbékélés az öregséggel és az elmúlással, az élet viszonylagosságával, azaz az emberiséget mindenkor foglalkoztató örök témák egyike. Lehetne az elmúlással való barátkozás vagy szembesülés lelki stációinak bemutatása (ami nem idegen az eposzok hőseitől). Ez a természetes betagozódás azonban inkább arra szolgál, hogy a normálist (a valóságot) egybevesse a múlttal (az emlékekkel): „A nap, ahogy ott és akkor hétágra süttött, tényleg, legalább részben emlék is volt.” Az emlékezés, a felejtés és a mindentudás szimbóluma a mesebeli sárkányrőzsa, egy eldugott sikátor növénye, „a virág, ami békét hordoz, emlékezést és felejtést is.” A béke tehát egyszerre múlik a felejtésen és az emlékezésen, aminek a kettőssége adhatja az örökéletű sárkányoknak a mindentudást – és a mítoszok igazsága az ember kezébe kerülhet a szöveg üzenete szerint.

Az idő a szöveg egyik kulcsfogalma, az Öreg gondolkodásának szervezője, definiálhatatlan ura az életnek, amely látszólag előre halad, de megtréfálva isteneket és embereket, az emlékezésen keresztül végtelenné válik. A karóra („az idő csuklójára feszülő mérője”) összetörésekor „vékony repedés támadt az óra üvegén, az idő pedig kifolyt a repedésen.” Az idő elől menekülni reménytelen, az Öreg azonban szabadulna tőle, a maga útjára engedné, mint valami ketrecben tartott veszedelmet: „engedi, hogy haladjon a maga útján, nem gördít elé akadályokat, nem akarja többé szakaszokra bontani, egyszerűen csak hagyja, hogy az idő felejtse el végre, felejtse el.”

Az időutazás és az emlékezés összekötése mellett az emlékezés és a nyelv viszonyának felmutatása is a szöveg erőssége: „Most már a mondatok leírása vagy elgondolása is erőfeszítésbe kerül, és ez az egyetlen szórakozásom, amikor egyáltalán eszembe jut a szórakozás lehetősége, hogy megpróbálok szavakra emlékezni.” A belső monológok, az önmaga számára felépített párbeszéddek jelzik a közlés, a nyelvi kifejezés fontosságának elmúlását, a szavak nélkül „kimondatlan, elképzeletlen” világrészletekről való lemondást. A szavak a belső képek megjelenítéséhez szükségesek, az emlékek megosztásához, és a szavak eltűnésével az emlékek is szertefoszlanak: „Amikor a lebegésről kezdtem beszélni, *la levitazione*, mondtam ki valamiért olaszul is, abban a pillanatban már tudtam, és ez volt az egyike az utolsóknak, amire még nagyon sokáig tisztán emlékeztem, hogy elfelejtettem egyszerűen mindent.” Az emlékezés elvesztéséről szóló visszaemlékezés erősíti azt a képet, amit a regény

sugall, hogy az Öreg élete, az ember élete átutazás, ahol „befejeződhet végre minden, kezdődhet minden előlről”, és ahol „...jó ideje már csakis a jövőre emlékezem, mert a múlt teljesen elszivárgott a ködben”.

A *Belső tízezer* első mondata, mottója egy Lukianosz-idézet. Az ókori görög satíraíró *Igaz történet* című művéből származó idézet egy tízezer főt befogadni képes barlangról szól, ami utal a regény címére, alcímére és szövegrészleteire, és egyúttal idézőjelbe is teszi a szöveget. A fantasyk egyik korai példájának tekinthető Lukianosz-történet címével ellentétben ugyanis a kitálációt kézzelfoghatónak írva le vállaltan hamis történet, az írói fantázia ünnepe, amely szintén az emberiség nagy kérdéseivel rezonál, amikor például túlvilági útra viszi olvasóit.

A regény műfajának kiszélesítése, az eposzhoz és a fantasyhoz való egyidejű közelítése a *Belső tízezer* esetében egy enigmatikus szövegvilágot eredményez, amit a mitikus utalások és a komplex cselekményvezetés tesz emlékezetessé. Az eposz és a fantasy tulajdonságainak részleges beemelése kiemeli a regény főbb üzeneteit, az öregség és elmúlás, az emlékezet és annak végessége, illetve az emlékezet és a nyelv korlátainak gondját, és egyúttal az Öreg történetét egyetemes emberi problémák gyűjteményévé teszi. Hogy a *Belső tízezer* mégsem válik önnön karikatúrájává, amivé magasztos vállalása tehetné, azt részben a mottóként választott idézetnek köszönheti, részben pedig a szöveg azon szándékos kizökkenéseinek, amelyek távol tartják azt a patetikusságtól: „Attól, hogy a törvényt nem ismerjük, még beteljesedik, attól, hogy a múltunkat nem ismerjük, még van esélyünk emlékezni rá” – kacsint ránk az Öreg felemás emlékei közül.